

15. HARASZTHY Gyula: A devizaigényes külföldi könyvbeszerzés elemzésének néhány tanulsága. Magyar Könyvszemle, 1961. 1.sz. p. 91-99.
16. BALÁZS Sándor: A műszaki ismeretközlés külföldi folyóiratbázisa Magyarországon. Az Országos Műszaki Könyvtár Évkönyve, 1959. Bp. 1960, OMK p. 103-120.
17. HARASZTHY Gyula: Az országos gyarapodási jegyzékek megjelenése elé. A Könyvtáros, 1961. 3.sz. p. 457-458.
18. BARABÁSI Rezső: Gyarapodási jegyzékek és kódkatalógusok gyors és olcsó megoldása Hollerith és foto módszer kombinálásával. Magyar Könyvszemle, 1960. 1.sz. p. 1-11.
19. PAJKOSSY Györgyné: A Külföldi Folyóiratok Központi Címjegyzéke /KFKC/. Magyar Könyvszemle, 1960. 3.sz. p. 338-339.
20. SZ. NÉMETH Mária: A külföldi folyóiratok központi címjegyzékével /KFKC/ kapcsolatos munkák jelenlegi helyzete. Magyar Könyvszemle, 1961. 3.sz. p. 329-331.

= o o o =

H O Z Z Á S Z O L Á S O K:

BENEDEK Jenő, az Országos Műszaki Könyvtár könyvosztályának vezetője:

A szakirodalomnak szinte átláthatatlan tömege és fajtái, a szakirodalmi "áradat" az állománygyarapításban munkálkodó könyvtárosokat nagyon nehéz feladat elé állítja. A nehézségek igen sokrétűek. GYÖRE Pál tanulmányának érdeme, hogy ezeket a nehézségeket sorra is veszi /bár nem rangsorolja/, és így utalni tud arra is, hogy az állománygyarapítás egybehangolását raktározási és feldolgozási szempontok is erősen indokolják. Ezek azonban csupán "melléktermékek", és a tanulmány végig az állománygyarapítás egybehangolásának szükségességéről és ennek mikéntjéről beszél.

Az állománygyarapítás egybehangolásának szükségességét az OMK gyakorlatából és tapasztalataiból kiindulva is csak indokolni és nem cáfolni lehet. Az állománygyarapítás nehézségeit és ezzel egyben az összehangolás szükségességét két fő vonalon látjuk legvilágosabban kirajzolódni: valószínűleg kevés könyvtárunk állithatja magáról azt, hogy teljes áttekintést tud szerezni gyűjtőköre szakirodalmáról. Áll ez a megállapítás elsősorban a központi jellegű és a szaktudomány egész területét gyűjtőkörileg felölelő tudományos nagykönyvtárakra, hálózati központokra, de jelentős mértékben ez a helyzet a hálózaton belüli nagyobb egységeknél /alközpontok/ és a tagkönyvtáraknál

is. A szakterület megjelenő irodalmának gyors feltárása tehát önmagában is szükségessé tenné a szakterület gyarapító könyvtárossainak kolluktív, egymást segítő munkáját.

A másik, egymás segítésére kényszerítő ok az, hogy az egyes könyvtárak számára rendelkezésre adott anyagi keretek a mérsékelttel feltárt kiadványokat sem tudják teljességükben biztosítani. Ez a tény és elsősorban a külföldi fizetőeszközök esetében kötelező takarékoskodás szükségessé teszi az állományba kerülő kiadványok válogatását, de ma ez a válogatás teljes mértékben szelektív jellegű, és legkevésbé sem az azonos vagy rokon termelési területeken működő könyvtárak állományát kiegészítő egybehangolás.

Mai gyarapítási gyakorlatunk ennek a két fő nehézségnek megfelelően két nagy hibagócot hozott létre, és állandósított:

Az egymás beszerzéseit nem vagy csak utólag megismerő, elszigetelten operáló könyvtárak állományában nagyon költséges és az esetek nagy részében szükségtelen átfedések, multiplicitások keletkeznek. Ezeknek mértékét a folyóiratok esetében inkább, az egyéb szakirodalmi műfajok esetében alig ismerjük. A hálózati központok és az erre illetékes alközpontok a mai napig is csak a keretek mennyiségi korlátait figyelmeztetik "pecsételő" munkájukkal.

A másik hibagóc nem kevésbé fájó, mint az előbb említett. Nemcsak a szükségtelen devizaköltség-többlet a sajnálatos, hanem azoknak a kiadványoknak a hiánya is, amelyek a multiplicitások következtében leszűkült deviza-keretek miatt nem jönnek be az országba. Sajnálatosak azok a fehér foltok, amelyek azért keletkeznek, hogy egyes új és egyre szaporodó - a műszaki eredményeket nem klasszikus formákban közreadó - kiadvány műfajokat /report-irodalom, kongresszusi kiadványok, intézeti közlemények stb./ a könyvtárak csak jelentéktelen töredékben tudják beszerezni, hacsak nem alakul ki közöttük egy nagyon meggondolt együttműködés, egybehangolás ilyen vonatkozásban is.

A könyvtárügyi törvény vonatkozó elvi rendelkezései a mai napig elégtelenek voltak ahhoz, hogy a könyvtárak megküzdjenek azokkal a nehézségekkel, amelyek a gyakorlat során feltétlenül jelentkeznek. Az átfedések szükségtelensége nem indokolható könnyen és egyértelműen. A "belügyekbe való beavatkozás" még egy főhatóságon belül is kétes eredményességű. Az összehangolás komoly szervezési feladatok és anyagi erőik igénybevételét jelenti. Az hogy GYÖRE Pál tanulmánya e nehézségek tudatában mégis újból napirendre tűzi ezt a kérdést, a másik nagy érdeme a szerzőnek.

A tanulmány ebben a tárgyban és a hazai irodalomban kétségkívül igen színvonalasan és időrendben a legfrissebben elkészült munka, amely feldolgozta az állománygyarapítás összehangolásával kapcsolatos bel- és külföldi véleményeket, alátámasztva ezekkel is a kérdés felvetésének szükségességét és időszerűségét. Ezen a téren nincs is vita. Az állománygyarapítás koordinálásának alapelveivel és feltételeivel nagyjában ugyancsak egyet lehet érteni. Helyes az a szervezési megfontolás is, hogy első lépcsőként a külföldi irodalomból is a devizaigényes anyagnál igyekezzünk eredményeket elérni. A lényeg az, és

egyben a nehézségek is akkor jelentkeznek, amikor GYÖRE Pál a szervezeti utak és eljárások konkrét formáját állítja fel. Célunk azonban nem a nehézségek kiemelése, felnagyítása, hanem ellenkezőleg egy-két olyan szempont papírra vetése, amely remélhetőleg némi segítséget fog jelenteni.

Az egymástól elszigetelten munkálkodó, a szakirodalmat jórészt rendszertelenül feltáró és beszerző műszaki termelési hálózat az 1962. évben 3,5 millió devizaforintot fog a tőkés országok szakirodalmának behozatalára fordítani. Ez az összeg évről-évre nő, és az előző években sem volt sokkal kevesebb. Az összeg nagysága és a devizával való kötelező takarékoskodás fontossága tehát a gondolatokat érthetően olyan irányba csábította, hogy az átfedések feltárásával igyekezzünk a gyarapítást egybehangolni, illetőleg deviza-megtakarításokat elérni. E gondolatoknál ezen a téren sem jutottunk tovább, azaz az OMK egy-két kísérlete bebizonyította, hogy az országos összehangolás szükségességének ilyen mechanikus, csupán a megtakarításokat kihangsúlyozó szempontja mellett nem kapjuk meg ezt a fontos, de az állománygyarapítás összehangolásának egész problematikáját és lehetőségeit tekintve feltétlenül leszűkített eredményt sem. Változatlan álláspont az, hogy devizakerettel rendelkező üzem vagy intézet a maga termelési feladataira hivatkozva mindenkor meg tudja indokolni az adott kiadvány beszerzésének szükségességét, még akkor is, ha ágazati vagy alközponti bizottságok komoly ráfordításokkal létrehozott nyilvántartásai azt bizonyítanák be, hogy az adott kiadványból már jónéhány megtalálható az ország más könyvtáraiban is. Az állománytervszerű egybehangolásához nem ez az út, azaz semmiképpen sem ez az egyetlen út vezet. Nem az átfedések kimunkálásával és leállításával, tehát nem a központositott ellenőrzéssel kell az ésszerű deviza-megtakarításokat kioroszakolni és "összehangolást" elérni. Az állománygyarapítás összehangolásának vezérlő elve csakis az a törekvés lehet, hogy a műszaki fejlesztés területeire vonatkozó szakirodalom a lehető teljességben bekerüljön az országba. Ennél a szemléletnél a hangsúly arról, hogy mit ne szerezzünk be, áttolódik oda, hogy:

1. mit szerezzünk be, és
2. amit beszereztünk, hol található.

Természetesen ennek a szemléletnek gyakorlattá tétele is igényel központi nyilvántartásokat és embereket, akik a dologgal hozzáértően foglalkoznak. Nem gondolunk itt centralizált beszerzésre, hanem arra, hogy az alközpontokhoz engedélyezésre beküldött megrendelések már tükrözzék az iparigazgatóságokkal közösen kialakított koordinációs szempontokat mind a szakirodalom feltárására, mind pedig a feltárt anyag válogatására vonatkozóan. Az azonos termelési feladatok, a rokonterületek el nem kerülhető átfedéseket mindenképpen produkálnak, de ezeket nyugodt lelkiismerettel deklarálhatjuk szükségeseeknek, sőt hasznosaknak is.

Az állománygyarapítás összehangolásának megszervezése nagyon nehéz, különösen akkor, ha elérendő célként a szakirodalom minden műfajának lehető teljes feltárását és az anyag legjobb kiválogatását tűzzük ki. GYÖRE Pál tanulmányában ez a szemlélet is benne van, és ez talán a legnagyobb érdeme. A "6. Az állománygyarapítás koordinálásá-

nak megszervezése a kohó- és gépipari szakkönyvtári hálózatban" című fejezet lényegében olyan szervezeti felépítést javasol, és az érdemi munkát illetően olyan elgondolásokat vet papírra, amelyeknek jó megvalósulása esetén az itt kifejtett célok megvalósulhatnak. A KGM műszaki könyvtára és személy szerint GYÖRE Pál nem első alkalommal vállalkozik uttörő munkára, és mutat példát a többi alközpontnak. Mindannyiunk kötelessége törekvésüket erőnkkel támogatni.

- . -

HODINKA László, a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára tudományos munkatársa:

Biztosak vagyunk benne, hogy a műszaki felsőoktatási könyvtári hálózat központjának, a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának - itt is elsősorban a legjobban érdekelt beszerzési osztálynak, valamint a hálózati-módszertani csoportnak - minden dolgozója, de a hálózati egységek beszerzéssel foglalkozó munkatársai is érdeklődéssel fogják olvasni GYÖRE Pálnak az állománygyarapítás összehangolásáról szóló cikkét.

Előljáróban azt a gondolatot kell örömmel üdvözlőnk, hogy a cikkhez az MKT szerkesztősége előzetes hozzászólókat kért fel, s hogy ezek között a műszaki felsőoktatási hálózat központja is szerepelhet. Öröndetes módon mutatja ez a tény a két műszaki könyvtári hálózat együttműködését, és bizonyára kettős haszonnal is fog járni: gyümölcsözően fogja elősegíteni mindkét hálózat jövő tevékenységét, elvi felismeréseit és gyakorlatát.

Összefoglalóban mindjárt előre kell bocsátanunk azt az általános véleményünket, hogy a cikk olyan komoly problémákat vet fel, és tárgyal, amelyek terén lényeges, átfogó és megnyugtatónak mondható eredményeket legfeljebb csak évek múlva remélhetünk. A problémák felvetése és sokban újszerű elemzése viszont időszerű és nagyon hasznos volt.

Teljes mértékben egyet kell értenünk a cikk első pontjában foglaltakkal az állománygyarapítás összehangolásának szükségességét illetően. Felsorolt hat érve közül kettőt mi is erősen kihangsúlyoznánk. Részletes elemzések híján, de a gyakorlati tapasztalatok alapján jól tudjuk, hogy sajnos a drágán beszerzett könyvtári anyagoknak a megengedhetőnél nagyobb százaléka hever felhasználatlanul a könyvtári polcokon. Ugyancsak részletes elemzés mutathatná ki kellően azt az ugyancsak tapasztalatilag ismert tényt, hogy adott könyvtár adott időpontban megjelent és profiljába tartozó értékes szakirodalmából mennyi mindent nem szerzett be, mennyi a beszerzési osztályok önmaguknak is alig bevallott "fehér folt"-ja.

Teljesen igaz tehát az első pont zárógondolata: a tervszerűen összehangolt állománygyarapítási szervezést mielőbb meg kell kezdeni.

A jelenlegi helyzet e téren bizony eléggé elszomorító. A cikk második pontjában kitér erre. Az idézett csehszlovák helyzethez sem

nyugtathat meg bennünket. Sőt ellenkezőleg: azt a gondolatot veti fel, hogy e komoly kérdéssel kapcsolatban a szakirodalmi tájékoztatásokon túl közvetlen eszmecserét is lehetne szervezni a baráti szocialista államok megfelelő szakembereivel. Egy ilyen, a műszaki állománygyarapítási kooperációt tárgyaló szélesebbkörű szakkonferencia megszervezése talán előbb-utóbb beiktatható lenne az erre legilletékesebbnek és legalkalmasabbnak látszó OMK terveibe.

Saját portáinkon persze a már említett szakkönyvtári állományelemzések kell, hogy kiindulópontok legyenek. Támogatjuk tehát GYÖRE Pálnak azt a sürgető kívánságát, hogy szélesebb körben induljanak meg előbb, és hozzanak is kézzelfogható, hasznosítható eredményeket az állománygyarapítási elveket és gyakorlatot felölelő, különböző körű és szintű kutatások, adatgyűjtések és elemzések.

Harmadik pontként az állománygyarapítás szervezeti formáit szedi össze a cikk. Itt azon a tényen kellett elgondolkoznunk, hogy míg az illetékes könyvtári rendeletek és irányelvek olyan nyomatékosan lezögezték már az állománygyarapítási együttműködés jelentőségét és szükségességét, addig a széleskörű könyvtári gyakorlat miért van alig előbbre az általános problémafelvetéseknél, az összehangolás szükségességének ismétlődő hangoztatásánál? Szinte vitatható: a gyakorlat marasztalható-e el e lemaradásban, vagy talán a felsőbb követelmények kezelték túlságosan is elméleti módon, az igények igen magas és gyors mércéjével ezt az országosan, sőt köztudomásúan azon kívül is olyan bonyolult kérdést? Itt újra csak vissza kell térnünk az imént említett elemzések szükségességére. Valljuk, hogy a hálózati központok beszerzési részlegeinek egyik első feladata a hálózatba begyűjtött devizaigényes szakirodalom kihasználtságának megvizsgálása és elemzése. Véleményünk az, hogy az 1958-as idézett megállapítás a devizakeretek betartására szorító, inkább mechanikus "pecsételés"-ekről, az érdemi elbírálások hiányáról lényegében ráillik még a hálózatok zömének mai munkájára is.

Természetesen ma már nem lehet vitás egy percre sem, hogy mindenfajta állománygyarapítási koordináció csakis a hálózati elv alapján szervezendő. Nehezen tudnánk elképzelni, hogy ez az összehangolás felülről lefelé is megszervezhető lenne, amint ezt GYÖRE Pál mint lehetőséget említi. Nyilván mind megegyezünk abban is, hogy lehetségesnek, reálisnak és célravezetőnek csak a fordított, alulról kiinduló szervezést tarthatjuk. A szervezési lépések tudunkkal első ízben szerepelnek ily részletes, logikus kifejtésben. Olvasásakor újra éreztük, hogy milyen sok év nehéz munkája kell még a lépcsők alsóbb szintjeinek eredményes működéséhez is! Új, érdekes, bár hasonlóképpen távoli a nagyobb regionális egységek állományösszehangolási munkájának gondolata. Valószínűnek tartjuk, hogy ez majd szerény alapokon induló helyi kezdeményezésekből izmosodhatik meg. Az említett borsodi felvetés nyomán különben egy másik lehetőség: a Veszprém megyei iparvidék hasonló adottságai jutottak eszünkbe. Mi egyébként mindenfajta összehangolás kibontakoztatásánál - a rendeleti előírásokon és az objektív lehetőségek korlátain innen és túl - döntőnek látjuk az azonos céloktól lelkesített szakemberek gyakorlati összefogását.

A cikk elvi fejtegetései a negyedik pontban, a feltételekről szólva térnek rá a gyakorlatibb szempontokra annyiban, hogy sajnos

igen jól sorolják fel az összehangolási munkák különböző súlyos akadályait. Tapasztalataink szerint igen erős még az elvi és tényleges idegenkedés a szervezett összehangolási törekvésektől. A közösségi érdekeltségű belátó, sőt gyakorló etikai magatartás kialakítása még jelentős nevelő munkát is igényel a hálózati központok részéről. A szemellenzős helyi könyvtári beszerzési gyakorlat, sőt itt-ott az elzárkózó kényelmesség és önzés nyomai ma még hatékony visszahúzó erők. Az együttműködési szándék felkeltése és megerősítése közeli, majd folyamatos feladatok.

Igen jól látja a cikk, hogy a gyűjtőköri kódexek kialakítása, sőt összehangolása és rendeletileg kötelező erőre emelése lesz a szilárd alapja a jövőbeli állománygyarapítási tervszerűségnek. E téren helyel-közzel előmunkálatok is vannak már. A szakkönyvtári profilok pontos elhatárolásainál valóban nehézségeket fog jelenteni a tudományok mai ismert integrálódó folyamata is. Talán nem tévedünk, ha úgy véljük, hogy ezek a nehézségek leginkább az orvosi tudományoknál, az orvosi könyvtári profilok kialakításánál jelentkeznek. Éppen ezért helytelen lenne az elhatárolások tulságosan merev kezelése is.

Véleményünk szerint GYÖRE Pál cikke belső arányaihoz és kereteihez képest elég röviden foglalkozik a párhuzamos beszerzések bonyolult kérdésével. Többen, s talán jobbra könyvtáron kívüli tényezők inkább csak adminisztratív és mechanikus kérdést látnak ebben, az érdekeltek jó része pedig inkább liberálisan kezeli az ügyet. Nem lesz könnyű a két ellentétes vélemény és magatartás közt a párhuzamosságokat sokszor mereven is kiküszöbölni óhajtok és a párhuzamosságokkal nem is törődők összehangoltatása a helyes középuton.

A kihasználatlan anyagok szervezett felhasználása és irányítása mint gondolat nem új, az alközponti vagy iparági központi letéti könyvtárak ötlete jó és konkrét. Egyre inkább mutatja azt, hogy a még pár évtel ezelőtti, inkább statikus állománykezelésünket egyre rohamosabban kell átalakítanunk a hullámzó, mozgó, dinamikus szemléletre. Hogy aztán ennek mennyi következménye lesz gyakorlati: leltári, katalógus-, raktári, gazdasági stb. szempontból, azt talán ma még nem is észleljük eléggé. E gondolatai végén mondja ki GYÖRE Pál azt, amit nyilván mindannyian éreztünk már sorainak olvasása közben: mindezen feltételek bonyodalmas problémáinak megnyugtató megoldásához bizony még hosszú kísérleti időszak lesz szükséges.

A szakirodalmi dokumentumfajták beszerzési összehangolási elveiről haszonnal olvastunk volna részletesebb kifejtést is. Egyetlennek éreztük az egyes dokumentumfajták jelenlegi vagy jövőbeli jelentőségéhez, súlyához mért tárgyalását, így pl. azt, hogy a prospektumok eléggé szétágazó és fontos kérdését éppen csak hogy felemlítette.

A devizaigényes könyvek rendeléseinek összehangolásánál érdekes és új szempontból tér ki a "könyvtárközi forgás", az eredeti beszerzési helyről való funkcionális továbbítás kérdéseire. A devizás folyóiratrendelések tekintetében osztjuk a félségek növelését hangsúlyozó álláspontot. Itt azonban különösképpen nehéz lesz a sokpéldányos rendelések csökkentése. Ezért is helyes az a gondolata, hogy e téren már első lépésben is kezdődjék el a műszaki hálózatközi együttműködés.

Az utolsó pont a legkonkrétebb tervet dolgozta ki a KGM műszaki hálózati egységeinek beszerzési összehangolására nézve. Ez a rész adja majd nyilván a legkézzelfoghatóbb anyagot a hálózaton belüli szakvitákra s egyben a legtöbb szempontot más hálózatok részére is.

Az iparági állománygyarapítási szakbizottságok kiépítésének gondolata aránylag közeli, járható és szükséges út. Mellékesen, itt nem egészen értettük: ha minden vállalat egy-egy tagot jelöl ki, hogyan lesz az egész bizottságban mégis egyforma a műszaki és könyvtáros tagok száma? A szakbizottságok feladatainak meghatározása teljesnek mondható. Kételkedünk azonban abban, hogy e bizottságok egy féléven belül már részletes tervekre alapozó komoly munkákat tudnának végezni. A munkájukhoz szükséges nyilvántartások, katalógusok összegyűjtése fontos, de véleményünk szerint bizony hosszú és nehéz feladat lesz. A vállalati előszerzeményezési cédulanyilvántartás ágazati irodákbeli kiépítése és a vállalati rendelések ágazati irodai központi nyilvántartásának összefüggését nem értettük világosan a cikkből. A külföldi könyvállomány központi katalógus részére történő visszamenőleges feldolgozásának kérdését olyan nagy anyagi igényekkel járó feladatnak látjuk, ami így távolból nézve nem látszik arányosnak az elérhető céllal. Örvendetes, hogy a devizás folyóiratok iparági katalógusa rövidesen kiépíthető lesz. Nem tudjuk, mikorra lesz anyagi és szervezési lehetőség a már említett igen szükséges és helyes, nagyon alaposan átgondolt iparágazati letéti főlöanyagkönyvtárak létesítéséhez és üzemeltetéséhez?

Kivánjuk, hogy az utolsó bekezdésben említett előkészítő munkabizottságok a főkérdések körül kialakuló vitákban felmerülő összes szempontok felhasználásával hasznosan és gyümölcsözően tudják majd végezni éppen nem könnyű munkájukat!

Befejezésül ezt az alkalmat felhasználjuk még arra is, hogy elmondjuk: a műszaki felsőoktatási könyvtári hálózat központja is igyekszik a maga részéről tervszerűbbé, alaposabbá tenni saját beszerzési gyakorlatát és egyben hálózata állománygyarapításának tervszerű összehangolásán is munkálkodni. E célból szükségesnek látja a központi és a hálózati szakirodalmi anyag összetételének az eddiginél többrétű elemzését, valamint elsősorban a devizás anyagok kihasználtságának folyamatos megvizsgálását. Folyamatban van már a központ gyűjtőköri szabályzatának korszerű kidolgozása, a tervek között pedig szerepel a hálózati egységek hasonló szabályzatainak összeállítása. Néhány hónappal ezelőtt megindult egy helyszíni tapasztalatokon alapuló adatgyűjtés egyelőre 15 budapesti hálózati egység /tanszék/ beszerzési helyzetére, gyakorlatára, problémáira vonatkozólag. Az 1962-ben is folytatódó gyűjtőmunka elemzése eddig nem ismert, a tanszékek sokfélesége, eltérő jellege miatt változatos képet és bizonyára értékesíthető általános tanulságokat ígér. A központ különösen a devizás anyagok párhuzamos beszerzéseinek csökkentésére - felülvizsgálva az eddigi helyzetet, az objektív akadályokat, a lehetőségeket és a helyi szempontokat - az 1962. évre az eddiginél nagyobb mértékben és szervezett keretek között kívánja igénybe venni az egyetemi oktatók, kiemelkedő professzorok segítségét. Végül örvendetes tényként volt elkönnyvelhető már a múlt tanévben is a kétoldali igény bizonyos mértékű növekedése a központi és hálózati devizás előszerzeményezés egybehangolására, a kigyűjtött címek kölcsönös átengedésére.

Mindezeknek az említett problémáknak további kivizsgálásával, a tervezetések fokozatos megvalósításával remélhetőleg sikerül előbbrevinni hálózatunk állománygyarapítási összehangolásának ügyét.

GYÖRE Pál értékes cikkével szempontokat, gondolatokat, egyszóval tényleges segítséget adott a műszaki felsőoktatási könyvtári hálózatnak is, ezért részünkről külön is őszinte köszönet illeti.

- . -

KORBONITS András, az Élelmiszeripari Könyvtári Hálózati Alközpont vezetője:

Az állománygyarapítás összehangolása fontos és nehéz kérdés. GYÖRE Pál tanulmányának nagy érdeme, hogy a kérdést fontosságának megfelelő sullyal veti fel, átfogóan, de egyben alaposan is vizsgálja, és ugyanakkor a példa meggyőző erejével rámutat a gyakorlati megoldás útjára is.

A felhozott indokok helytállóak, az érvelés logikus. A kérdés elméleti vonatkozásaiban tökéletesen igazat kell adnunk a szerzőnek. Az állománygyarapítást tervszerűbbé kell tenni, és a lehetőséghez képest össze kell hangolni.

A kérdés bonyolult, és nagyon sok szálból fűződik össze. GYÖRE Pál ennek teljes tudatában van, és javaslatait is ehhez szabott megfontoltsággal teszi meg. Külön alá kell húznunk azt a megállapítást, hogy minden megoldás kísérletnek tekintendő, és csak biztos tapasztalatok alapján szabad majd általánosan alkalmazni.

Feltétlenül helyes az a megállapítása, hogy az állománygyarapítás összehangolását alulról kell kezdeni. Véleményünk szerint aránylag gyorsan lehet majd lényeges eredményeket elérni egy-egy minisztérium területén belül, esetleg az egész műszaki könyvtári hálózatban. Önáltatás volna azonban azt hinnünk, hogy a különböző főhatóságokhoz tartozó tudományos és felsőoktatási intézmények állománygyarapítása kielégítően összehangolható mindaddig, amíg egyéb téren nincs meg az a bizonyos belső összhang, amelyet minden bizonnyal csak a szocializmus magasabb fokán érünk majd el.

Természetesen felmerül az a kérdés, hogy erre az egymástól messze eső területeket átfogó, ma gyakorlatilag aligha megvalósítható összehangolásra szükség van-e, és mily mértékben van szükség. Azt hisszük, hogy a gyűjtőkörök meghatározásán túlmenő tételre összehangolás ezen a szinten csakis bizonyos értékhatáron felül lesz majd lehetséges.

Az átfogó összehangolás megkezdését egy olyan vizsgálatnak is kellene előznie, hogy a behozott könyvek és folyóiratok mennyisége a szükségletekhez és főleg a gazdasági érdekekhez képest sok-e, vagy kevés. Meggyőződésem szerint nagyon kevés. A komoly műszaki fejlesztés komoly szakirodalmi alátámasztást kíván. Ugy hiszem, ha megfelelő, alapos gazdaságossági számításokat végeznénk arra vonat-

kozóan, hogy például az élelmiszeripar gazdasági súlyához és közvetlen feladataihoz képest mennyi szakkönyvet hozunk be, igen-igen kevésnek találnánk a behozott szakkönyvek összes mennyiségét is, minden átfedéstől függetlenül.

A műszaki hálózaton, sőt egy minisztérium területén belül maradvára is fenyeget bennünket az elburokratizálódás veszélye. GYÖRE Pál javaslatai nagyon szépen hangzanak, de igen helyesen először a kohó- és gépipari szakkönyvtári hálózaton belül esnek át a kipróbáláson, ahol a szerző tapasztalatai és nagy áttekintése remélhetőleg elejét veszik annak, hogy például a selejtezési rendelet gyakorlati végrehajtásának mindjárt kezdetén felmerült, szinte elháríthatatlan nehézségek - az ezzel járó papirtengerrel együtt - megismétlődjenek.

Az élelmiszeripari könyvtári hálózaton belül a hálózat felállítása óta érvényesült egy bizonyos részleges, de jelentéktelennek nem nevezhető összehangolás az állomány gyarapításában. Ez abban nyilvánult meg, hogy az élelmiszeripar központi - hálózati alközponti - könyvtára devizaterhes könyvbeszerezéseit az általános élelmiszeripari - analitikai, mikrobiológiai, gépészeti, vizsgazdálkodási és egyéb általános érdeklődésre korlátozta. Az iparági technológiai műveket az iparági alapkönyvtárak, az iparági kutatóintézetek könyvtárai szerezték be. Ez a megosztás elvileg egyezik GYÖRE Pál javaslatával, hiszen a javasolt rendszerben a fősúlyt ő is az iparági könyvtárakra helyezi. Az igazság kedvéért meg kell jegyezni, hogy ez az élelmiszeriparban a hálózat létrejötte óta következetesen alkalmazott és GYÖRE Pál tanulmányának tükrében igen megfelelőnek látszó rendszer nem találkozott osztatlan helyesléssel. Eppen az Országos Műszaki Könyvtár illetékes osztálya részéről hangzott el az a vélemény, hogy az alközpont könyvtárának olyan alapkönyvtárnak kellene lennie, ahol az élelmiszeriparra vonatkozó művek minél teljesebb számban megtalálhatók. Ez a példa is azt mutatja, hogy az állománygyarapítás összehangolásának kérdésében semmi esetre sem elég az elvek megállapítása, hanem minden vonatkozásban meg kell határozni a gyakorlati teendőket is.

Mindent összevetve GYÖRE Pál tanulmánya olyan teljes figyelmet érdemlő áttekintést és utmutatást ad, amelynek alapján ebben a kérdésben az eddigénél sokkal gyorsabb előrehaladás remélhető.

- . . -

SEBŐ Zoltánné, az Országos Műszaki Könyvtár folyóíratosztályának vezetője:

Évek óta állandóan visszatérő, és mind a mai napig meg nem oldott feladat a külföldi, devizaigényes beszerzések koordinálásának kérdése országunkban.

Az SVB /Sajtóbehozatali Véleményezési Bizottság/ ülésén több alkalommal felvetődött a műszaki termelési hálózat felelőssége e téren, különleges tekintettel a külföldi periodikák beszerzésének összehangolására, de a szükségesség megállapításán túl mindezt ideig tovább nem jutottunk.

Dicséretesnek mondható GYÖRE Pál szándéka, aki, mint ahogy tanulmányából is kitűnik, az eddigi elméleti megállapításokat a gyakorlati megvalósítás útjára kívánja vinni.

Való igaz, hogy az állománygyarapítás terén tervszerűen kialakított, meghatározott elvek szerint működő összehangolására eddig nem került sor a műszaki termelési, a műszaki felsőoktatási, az akadémiai és tudományegyetemi könyvtárhálózatokban, illetve egymás között e hálózatok nem kísérelték meg beszerzéseiket egyeztetni.

Világos tehát, hogy e téren sürgős cselekvésre van szükség. A cikkben felvetett különböző szakirodalmi dokumentumok koordinálására vonatkozóan a magam részéről a külföldi folyóiratok beszerzése koordinálásának szükségességével kívánok foglalkozni.

A külföldi folyóiratok állománygyarapításának összehangolására több külföldi példa is áll előttünk. Itt említem meg a Deutsche Forschungsgemeinschaft /Bad Godesberg/ által 1957-ben VAZ /Verzeichnis Ausgewählter Wissenschaftlicher Zeitschriften des Auslandes/ címen összeállított folyóirat, illetve periodika beszerzési jegyzéket, amely az NSZK-ban ismeretes periodikákat két nagy csoportra tagolja.

Az "A" csoportba utalja az alapvető, illetve a több szakterületen szükséges periodikákat, míg a "B" csoportba a speciális kutatási területeket érdeklő kiadványokat sorolja. A két csoport között inkább tartalmi, mint színvonalbeli megkülönböztetésre törekszik.

Az "A" csoportba minősített periodikus kiadványok beszerzése minden könyvtár számára ajánlatos, míg a "B" csoportba soroltakból elegendő, ha egy-két példány található az egész ország területén.

Az egyes szakterületeket, illetve ezek beszerzéseit a Deutsche Forschungsgemeinschaft érdekes módon városok között osztja fel. Pl. a kémia tárgykörébe tartozó folyóiratokat Göttingen, Darmstadt, Karlsruhe, Stuttgart, Aachen, München, Braunschweig könyvtáraiban tartja kívánatosnak. Az építészeti periodikákat pedig Hannover és Darmstadt városainak könyvtárai között osztja meg.

Ebből is láthatjuk, hogy a devizában gazdagabb nyugati országokban is súlyt fektetnek az ésszerű külföldi folyóirat-szerzeményezésre, azaz az állománygyarapítás egyeztetésére, és feleslegesnek találják bizonyos folyóiratok több példányban való beszerzését. Összehasonlításként néhány példát hozok fel olyan folyóiratokról, amelyeket a Deutsche Forschungsgemeinschaft a "B" kategóriába sorol /tehát országos viszonylatban 1-2 példányban tartja szükségesnek beszerzésüket/, nálunk viszont több példányban rendelik meg.

Audio	1961-ben Magyarországon 31 példányban rendelve			
Diesel Railway				
Traction	"	"	22	"
Control Engineering	"	"	19	"

Egyetértek a szerzővel abban, hogy a külföldi periodikus kiadványok beszerzésének koordinálásában abból az elvből kell nekünk ki-

indulni, hogy egyes folyóiratok sokszoros példányszámát azért kell csökkentenünk, hogy helyettük értékes, új, eddig ismeretlen, az országra be nem érkező folyóiratokat szerezhessünk be.

Tagadhatatlan, hogy a szerte a világon megjelenő műszaki folyóiratok számához viszonyítva rendkívül kevés a Magyarországra, illetve a műszaki termelési könyvtárhálózat könyvtáraiba érkező műszaki folyóiratok száma. Ugyanakkor egyes folyóiratokból indokolatlanul magas példányszámot rendelünk.

Pl. Baumeister /München/

118 példány

AEG Mitteilungen /Berlin/

83 "

Igen helyesnek találom a szerzőnek azt a javaslatát, hogy a folyóirat rendelések terén a koordinálást lehetőleg már az első lépcsőben terjesszük ki az egész műszaki termelési hálózatra és mindazokra a hálózatokra, amelyek műszaki tudományos folyóiratokat szereznek be. Helyeselhető továbbá az is, hogy a rendelések elbírálásában, összehangolásában a cserét folytató könyvtárak, intézetek együttműködését feltétlenül biztosítani kell.

A fent felsoroltakban a gyakorlati megvalósítást nagymértékben elősegítheti az Országos Műszaki Könyvtárban felfektetett "Külföldi Műszaki Folyóiratok Központi Katalógusa", amely 1957-től ad felvilágosítást egyes folyóiratok lelőhelyére vonatkozóan, nyilvántartva nemcsak a műszaki termelési hálózat könyvtárainak beszerzéseit, hanem a rokon hálózatok vétel-adatait, sőt cseréjüket is.

A Művelődésügyi Minisztérium Könyvtár Osztálya messzemenően támogatja, és szükségesnek tartja a külföldi folyóirat beszerzések összehangolását. Tudomásom szerint az Országos Széchenyi Könyvtár Központi Katalógusának Osztálya éppen ebből a célból szándékozik a jövő évben országos folyóirat-beszerzési jegyzéket kiadni, közreadva az 1962. évi külföldi periodikus kiadványok megrendeléseit.

A folyóiratok állománygyarapítása koordinálásánál számolni kell azonban azzal a ténnyel, hogy egyesek nehéz szívvel vagy egyáltalán nem akarnak majd lemondani bizonyos folyóiratok rendeléséről arra hivatkozva, hogy a kérdéses folyóiratnak már több évfolyama megvan könyvtárunk állományában. A helyes állomány összehangolásnak a célja az lenne, hogy e könyvtárak számára olyan folyóiratokat ajánljunk, amelyek beszerzése gazdagíthatja állományukat, új szint, értéket hozva abba.

Itt látom én az OMK-nak mint műszaki termelési hálózati központnak különleges szerepét. A feleslegesnek ítélt, illetve a sokszoros példányszámban rendelt folyóiratok helyett /ezt a megállapítást az iparági központok tennék a külföldi folyóirat megrendelések felülvizsgálása során/ a hálózathoz tartozó üzemi, vállalati stb. könyvtárak számára az OMK ajánlhatna a szakterületüknek megfelelő új, eddig számukra ismeretlen folyóiratokat. Az OMK felhasználhatná ennek érdekében azt a nyilvántartását, amelyet az országba nem jár, de a Kultúra által ismert és behozható külföldi folyóiratokról vezet. Ezt a nyilvántartást természetesen tovább lehetne, és kellene fej-

leszteni. Ugy gondolom, e nyilvántartásban szereplő egyes folyóirat-cimek alapján mutatószámokat kérhetne be külföldről az OMK, és ezeket a mutatószámokat helyszíni betekintésre az érdekelt könyvtáraknak rendelkezésre bocsáthatná. Valószínűleg ez nagymértékben segítséget nyújtana ahhoz, hogy egyes folyóiratokról könnyebben mondjanak le a könyvtárak az új, vonzó folyóirat megrendelése reményében.

Az állománygyarapítás koordinálásának megszervezésére konkrétan a kohó- és gépipari szakkönyvtári hálózatra vonatkoztatva a szerző számos javaslatot tesz. Ezekkel kapcsolatban a következő észrevételeim vannak:

- a/ Feleslegesnek találom, hogy az iparági központi katalógus készítéséhez az OMK Központi Katalógusa és az OSZK Külföldi Folyóiratok Központi Címjegyzéke mellett még a Kultúra nyilvántartásait is igénybe vegyék. A Kultúrát nem lenne célszerű ezzel terhelni akkor, amikor az OMK központi katalógusa tartalmazza a Kultúra adatait, hiszen a vétel útján történő beszerzést a Kultúra nyilvántartása alapján regisztráljuk.
- b/ Az ágazati műszaki tájékoztató irodába, azokba a vállalatokba, intézetekbe, amelyek nagyobb mennyiségben szereznek be külföldi szakirodalmat, másolási lehetőségként ajánlom az Irodagépipari Vállalatnál megrendelhető DOKUFOT másológép beszerzését. A mikrofilmhez viszonyítva olcsóbb, mert külön olvasó készüléket nem igényel, és rövid idő alatt használható másolatot készít. Sajnos a géphez szükséges másolópapír még nincs kellő mennyiségben biztosítva. Ezt azonban talán idővel meg lehetne oldani./
- c/ Az ágazati tájékoztató iroda keretében központi letéti könyvtár létesítésére véleményem szerint nincs szükség. A letéti könyvtárak létrehozatala ugyanis országos megvalósítás kérdése. Ezzel tudomásom szerint a Művelődésügyi Minisztérium foglalkozik.

Összefoglalóul: GYÖRE Pál cikke örömmel üdvözlhető, mert számos érdekes kérdést vet fel, könyvtárosi lelkiismerettel és felelősséggel kíván megoldani egyre égetőbb problémákat. A cikk megjelenése időszerrű, a cél, amit elérni szeretne, mindnyájunk számára kívánatos.

Megkönnyítené az OMK szerepét, hálózati központi feladatait, ha a többi szaktárca, illetve alközpont is hasonló kezdeményező szerepet vállalna a maga területén /az OMK nehézségei e területen évek óta éppen abból adódnak, hogy a hálózathoz tartozó könyvtárak különböző szakminisztériumok irányítása alatt állnak/. Így valóban megvalósítható lenne az, hogy az ország műszaki fejlesztése szempontjából elsőrendűen fontos, legfrissebb megjelenésű külföldi szaklapok behozatalát a rendelkezésünkre álló devizakeretből biztosítani tudjuk.

- . . -

SIMON Mária Anna, a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának tudományos munkatársa:

Az állománygyarapítás tervszerű összehangolása - amint ezt GYÖRE Pál hangsúlyozza - nemcsak a kohó- és gépipari szakkönyvtári hálózat problémája, hanem világsszerte foglalkoztatja a könyvtárakat és szakembereket egyaránt. A megoldás bonyolult és nehéz feladatot jelent, hiszen - amint ezt hazai és más szocialista országokból származó tapasztalatok mutatják - még a tőkés országokénál jóval fejlettebb és szervezettebb könyvtári hálózati rendszerben dolgozó szocialista országokban sem sikerült mindezekig kielégítő megoldást találni.

Az 1958. évi 164.sz. M.M. utasítás nagy vonásokban tisztázta a könyvtári gyűjtőkörök jellegét, elvi szempontjait, és kijelölte az általános gyűjtőkörű tudományos, az országos jellegű tudományos szakkönyvtárakat, valamint a tudományági szakkönyvtárakat. Az un. helyi jellegű szakkönyvtárak népes csoportjának gyűjtőkörét az utasítás szerint a fenntartó vállalat, intézmény, hivatal stb. szakkönyvszükséglete határozza meg. Ez utóbbi csoport könyvtárai azonban legtöbb esetben valamely hálózati részei, és ilyen módon gyűjtőkörük egy szakkönyvtári hálózati gyűjtőkörének szerves része.

A Művelődésügyi Minisztérium a 164/1958.sz. utasítás kiegészítésére megkezdte a könyvtárak gyűjtőköri kódexe összeállításának előkészítő munkálatait. Alapelve - helyesen - "nem a korlátozás, hanem a kötelezés", gyakorlatilag: a rendelkezésre álló keretek legésszerűbb, legsokoldalúbb felhasználása.

GYÖRE Pál cikkében a koordináció mellett felsorakoztatott érvek nagyrészt helytállóak - mégis az összehangolás gyakorlati megvalósításához véleményünk szerint csak a legnagyobb körültekintéssel járhatunk. Vezető szempont csak az lehet, hogy a könyvtárak és olvasóik minden, számukra legfontosabb könyv- és folyóiratanyaghoz a lehető leggyorsabban juthassanak hozzá. Különösen vonatkozik ez a természettudományos és műszaki anyagot gyűjtő könyvtárakra: egy-egy szakfolyóiratban megjelent, új tudományos eredményről hírt adó, vagy akár csak gondolatébresztő közlemény gyakorlati értéke, a felesleges kísérlétezéssel, kutatással megtakarított idő és pénz értéke lényegesen meghaladja a ráfordított költségeket.

GYÖRE Pál az állománygyarapítás összehangolásának első feltételeként a tudatos szándékot, az érdekeknek szigorú hierarchia szerinti alárendelését jelöli meg, a legmagasabb cél - a szocialista tábor közös gazdasági, fejlesztési céljai érdekében. Bármennyire egyetértünk ennek az elvnek helyességével, némi aggályaink vannak e soklépcsős hierarchia gyakorlati megvalósíthatósága tekintetében. Problematikusnak látszik a GYÖRE Pál által javasolt széleskörű szervezethez való biztositása is. Ilyen apparátus és adminisztráció személyzeti kihatásai és költségei meglehetősen nehezítik a takarékos devizagazdálkodást.

Az összehangolásnak másik, véleményünk szerint még alapvetőbb feltétele az 5. pontban megjelölt, széleskörűen kiépített központi szolgáltatások, gyors áttekintést biztosító központi nyilvántartások,

valamint a "gyorsszolgálatokra képes sokszorosító, fotoapparátus" megszervezése lenne. A most megindult Külföldi Könyvek Országos Gyarapodási Jegyzéke első füzetét bizonyítja, hogy mindaddig míg a könyvtárak bejelentésének egybehangolása nem biztosítható, ez az egyébként kitűnő és hasznos kiadvány a kurrens rendelések összeállításánál csak igen korlátozottan lesz felhasználható. A teljes gyarapodásról és egyes művek többszörös beérkezéséről ugyanis csak a tervek szerint évenként megjelenő kumulációkból lehet megbízható áttekintést nyerni.

A Magyar Tudományos Akadémia könyvtári hálózata szempontjából vizsgálva a kérdést: hasznos és kívánatos lenne a devizaigényes könyv- és folyóiratmegrendelések fokozottabb koordinálása, elsősorban a kutatási bázis növelése céljából. Ugyancsak rendkívül jelentősnek tartjuk a kereskedelmi forgalomba nem kerülő dokumentumoknak, pl. kongresszusi jegyzőkönyveknek, kutatási jelentéseknek, prospektusoknak minél szélesebbkörű beszerzését és az ilyenfajta anyagról az érdekeltek rendszeres tájékoztatását.

Az Akadémia 42 kutatóintézeti könyvtára közel ugyanennyiféle speciális kutatási területet ölel fel. Az egymás közötti összehangolás így kevés eredményt ígér. Az alapkutatásokkal foglalkozó akadémiai intézetek körül azonban ipari kutatóintézetekben, felsőoktatási intézményekben, tanszékeken gyakran erősen érintkező jellegű kutatások folynak /pl. MTA Botanikai Kutató Intézete - Természettudományi Múzeum Növénytára vagy MTA Geokémiai Kutató Laboratóriuma - Eötvös Loránd Tudományegyetem Ásvány-Kőzettani Tanszéke stb./. Az azonos vagy érintkező kutatási területen működő intézetek könyvtárainak közösen a legmegfelelőbb egybehangolt gyarapítási tervének megvalósítása az első lépcsőként megvalósítható kooperáció, amely az érdekelt intézmények rendelkezésére álló könyv- és folyóiratbázis kiszélesítését eredményezhetné. Ami az összehangolás szervezését és adminisztrációját illeti: a különböző felügyeleti hatóságok és hálózati központok alá tartozó intézmények önkéntes, közös megegyezése alapján az erre illetékes egy-egy megbízott kutató üljön össze negyedévenként, és egyeztessen intézetének rendelkezéseit. Ha három intézet közül adott művet ennek az egyeztetésnek eredményeképp csak kettő rendel meg, mint számára mulhatatlanul szükséges, a harmadik pedig a felszabaduló devizaforintot egy egyébként megvásárolhatatlan könyv beszerzésére fordítja, úgy a kooperáció máris bizonyos eredménnyel járt.

o o o

Erről a valóban időszerű és fontos kérdésről a vitát ezzel még nem zárjuk le. Kérjük elsősorban a műszaki termelési könyvtárhálózat könyvtárosait, de mindazokat is, akiket ez a probléma közelebbről érint, szóljanak hozzá a kérdéshez minél nagyobb számban.

A beérkezett hozzászólásokat és a szerkesztőség összefoglaló véleményét lapunk 3. számában közöljük.

o o o

Планомерное согласование увеличения фонда в библиотечной сети специальной литературы по металлургии и машиностроению.

Др. Дьёре Пал

Согласование фонда библиотек специальной литературы оправдывается :

1. быстрым ростом "потока специальной литературы";
2. перегрузкой вместимости складов;
3. строго установленным лимитом расходов, предназначенным в первую очередь для приобретения литературы требующей инновальности;
4. недостатком библиотечного персонала;
5. отсутствием в библиотеке важных документов, не приобретенных из-за непланового увеличения фонда;
6. соблюдением принципа сети и социалистической планомерности.

Для установления настоящего положения требуется основательная аналитическая работа, которая обязательно должна быть проведена относительно технической производительной библиотечной сети. Факт то, что планомерно разработанное согласование, действующее по определенным принципам, пока не достигнуто даже в других сетях, связанных с технической производительной сетью.

Согласование увеличения фонда не регулируется распоряжением. Однако, существующие до сих пор законы и директивы определяют те организационные формы, в рамках которых согласование осуществимо. Организация может осуществляться снизу вверх, постепенно: в форме координации между предприятием, дирекцией предприятия, министерством, библиотечными сетями и социалистическими государствами.

Сотрудничество имеет, разумеется, ряд основных условий, как например, в первую очередь, намерение исполнения и дух социалистического сотрудничества, точное определение собирательных кругов библиотек специальной литературы, учет специализации и взаимосвязи наук, быстрая информация о приобретениях и согласование, а по возможности, и перераспределение уже существующего фонда.

Организация согласования в библиотечной сети специальной литературы по металлургии и машиностроению должно начаться на отраслевом уровне и в каждой отрасли должна быть создана комиссия по увеличению фонда, в которой участвуют пропорционально технические специалисты и библиотекари. Задачей комиссии является определение собирательного круга, и, на основании этого, специализация библиотек предприятий по отраслям, а также проверка фонда библиотек специальной литературы с этой точки зрения, распределение лимитов иновалюты, создание соответствующего библиографического аппарата, составление картотек о книгах, выбранных для закупа, изготовление отраслевого центрального каталога, организация множительной и фотослужбы, а также центральной депозитной библиотеки для хранения излишнего фонда. Предложения, уже согласованные внутри одной отрасли промышленности, согласуются между остальными отраслями промышленности.

Для основной выработки проблем должна быть создана подготовительная комиссия, задачей которой будет определение методов организации, являющихся самыми подходящими, при помощи которых можно решать вышеуказанные задачи самым выгодным способом.

По вопросу статьи высказались руководители отделения книг и отделения журналов Государственной Технической Библиотеки, научные сотрудники Библиотеки Будапештского Технического Университета и Библиотеки Венгерской Академии Наук, а также руководитель подстанции Библиотеки Пищевой промышленности.